

Hieronim Sieński
Biblioteka Główna AGH

Ignacy Domeyko

W styczniu 2019 roku minęła 130 rocznica śmierci Ignacego Domeyki, wybitnego geologa, mineraloga, filomaty, przyjaciela Adama Mickiewicza.

fot. arch. BG AGH

Ignacio Domeyko

Ignacy Domeyko

Profesor Zdzisław Jan Ryn, autor książki *Ignacy Domeyko. Kalendarium życia*, tak o nim napisał „W osobowości Domeyki potoczyły się w harmonijnym współbrzmieniu wybitna twórcza inteligencja, z wrażliwą uczuciowością i głęboką duchowością. W codziennym życiu i pracy naukowo-dydaktycznej bezkonfliktowo łączył naukę z wiarą, a w pięknie przyrody – ojczystej i tej ojczyzny adopcyjnej, jaką stało się Chile – dostrzegł dzieło Stwórcy. Swoją talent oddał całkowicie służbie – Bogu, bliźniemu i ojczyźnie”.

Ignacy Domeyko urodził się 31 lipca 1802 roku w Niedźwiadce w powiecie nowogrodzkim (obecnie Białoruś), w rodzinie ziemiańskiej. W 1816 roku ukończył Kolegium Księży Pijarów w Szczuczynie. W tym samym roku – w wieku 15 lat – został przyjęty na pierwszy rok studiów w Oddziale Nauk Fizycznych i Matematycznych Uniwersytetu Wileńskiego. W trakcie studiów spotkał się z Adamem Mickiewiczem. Potoczyły ich wieloletnia przyjaźń. Został członkiem samokształceniowego, patriotycznego Towarzystwa Filomatów. W 1823 roku był jednym z aresztowanych przez zaborcę rosyjskiego. Uwięzienie filomatów w klasztorze Bazylianów w Wilnie znalazło swoje odbicie w trzeciej części „Dziadów”. Mickiewicz wprowadził go do tego dramatu jako Żegotę. Imię Żegota jest uważane za równoważne imieniu Ignacy. Nazwisko Domeyko pojawia się również w „Panu Tadeuszu”. Dzięki zabiegom rodziny Domeyko uniknął zesłania, lecz został skazany na przymusowy pobyt na wsi i oddany pod nadzór policyjny. Nie mógł zajmować żadnych stanowisk rządowych. Prawdopodobnie, gdyby nie wybuch powstania listopadowego, w którym brał udział, resztę życia spędziłby jako ziemianin. Walczył na Litwie w oddziale generała Dezyderego Chłapowskiego. Poznał wówczas Emilię Plater. Był porucznikiem i adiutantem pułku. Po upadku powstania przeszedł do Prus, gdzie został internowany. W 1832 roku uzyskał zezwolenie na wyjazd do Francji i 1 sierpnia przybył do Paryża. Natychmiast włączył się nurt życia emigracyjnego. Był świadkiem na ślubie Mickiewicza. Od 1833 roku słuchał wykładów między innymi z geologii i mineralogii na Sorbonie i Collège de France. W 1835 roku zapisał się na studia w Paryskiej Szkole Górniczej (École des Mines de Paris), które ukończył 1 sierpnia 1837 roku, uzyskując dyplom inżyniera górnika. W tym samym roku otrzymał propozycję pracy, jako profesor chemii, minera-

logii i geologii w szkole w La Serena w prowincji Coquimbo w Chile (od 1981 roku Uniwersytet La Serena). 31 stycznia 1838 roku opuścił Paryż i rozpoczął czteromiesięczną podróż do Chile, 18 maja przekroczył granicę tego kraju, który stał się jego drugą ojczyzną. W okresie pracy nauczycielskiej w La Serena wakacje przeznaczał na badania terenowe, którymi do 1846 roku objął niemal całe Chile. Często jeździł z uczniami, docierając na szczyty Andów. Dokumentował to artykułami, które drukował w paryskich „Annales des Mines” oraz fachowej prasie niemieckiej, a później także w periodykach naukowych Chile. Bibliografia jego rozpraw naukowych przekracza 400 pozycji. W 1845 roku, po odbyciu wielu wypraw naukowych, wydał „Elementos de mineralogia”, podstawową i długo aktualną pracę o geologii i zasobach mineralnych Chile oraz podręcznik do oznaczania minerałów. Badał także wody termalne i mineralne, wulkany i meteoryty, prowadził pomiary meteorologiczne. Odbywał podróże naukowe w Kordyliery i na pustynię Atacama.

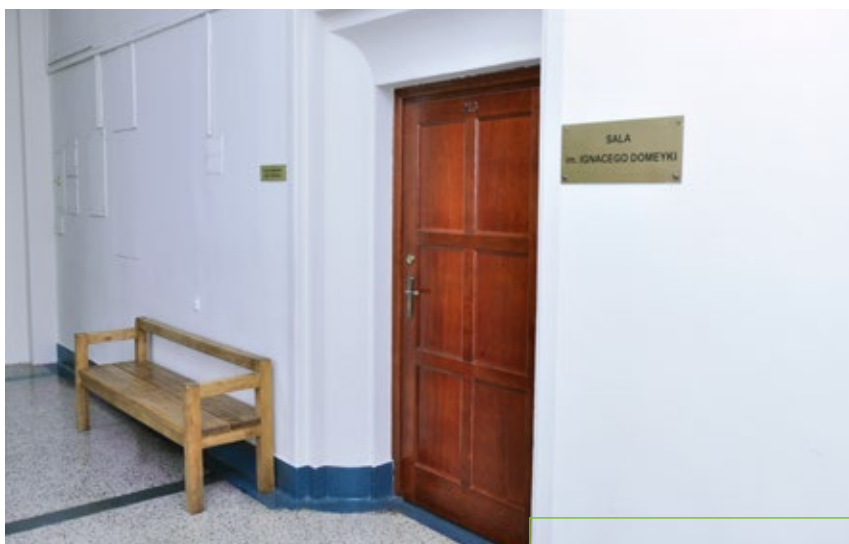
W 1845 roku, po zakończeniu pracy w La Serena, zamierzał wrócić do Europy. Ostatecznie jednak, w 1847 roku, przyjął propozycję objęcia katedr chemii i mineralogii w Instytucie Narodowym i fizyki w Muzeum Narodowym w Santiago. W Chile zatrzymało go także szczęśliwe małżeństwo. Na jego prośbę katedrę nazwano: Probiertwa, Mineralogii, Geologii i Fizyki. Prowadził ją sam, ponadto ucząc chemii. Obciążony różnymi funkcjami organizacyjnymi do końca życia nie zmieniał zasadniczo rytmu pracy: wykłady i ćwiczenia ze studentami, wakacyjne wyjazdy badawcze w teren, udział w sądach rozjemczych i przede wszystkim niemal codzienna praca w laboratorium oraz pisanie rozpraw naukowych i podręczników akademickich. W 1848 roku opublikował dwutomowe dzieło *Elementos de física experimental i de meteorología*, a w roku następnym *Metalurjía, de la amalgamación americana*. W latach późniejszych szczególnym powodzeniem cieszyły się jego podręczniki mineralogii, ogłoszone w 1875 i 1879 roku. Ostatnią książkę *Catalogue de la Collection Minéralogique de Chili envoyée a l'Exposition Universelle de Paris de 1889* ukończył tuż przed śmiercią w 1889 roku. Był niesłychanie obciążony pracą. W 1847 roku został członkiem Rady Uniwersyteckiej Uniwersytetu w Santiago, od 1852 roku był także delegatem rządu do spraw reorganizacji, a właściwie budowy niemal od podstaw stołecznego uniwersytetu, jedynego wówczas w Chile. W 1867 roku został rektorem tej uczelni. Wybór ten powtórzono jeszcze trzykrotnie – był nim przez szesnaście lat. Przeprowadził reformę tej uczelni. Podarował jej

fot. arch. BG AGH

Ignacy Domeyko

wielką kolekcję minerałów. Odbił liczne podróże studyjne w Andy, pracował nad naukowymi podstawami rozmieszczenia złóż kopalin, prowadził badania nad nowymi minerałami i zainicjował powstanie muzeów, w latach 1852–1866 prowadził działania nad poprawą jakości szkolnictwa, czym doprowadził do zreformowania szkolnictwa wyższego w Chile. Założył ogólnokrajową sieć meteorologiczną. Łączył pasję etnograficzną z szacunkiem dla innych kultur. Został uznany za jednego z ojców młodej republiki Chile, szczególnie zasłużonego dla rozwoju gospodarczego i kulturalnego tego kraju. Jest tam też nazywany „ojcem” nowoczesnego nauczania oraz „kowalem” lub „apostolem” górnictwa. Za sprawą przemyślanego działania edukacyjnego i promocyjnego Domeyki rozwinęło się chilijskie górnictwo. Był wybitnym twórcą oraz utalentowanym organizatorem, ale nade wszystko – prawym człowiekiem. Przed objęciem funkcji rektora po raz pierwszy pisał o nim, jako apostołe nauki i oświaty. W 1848 roku został honorowym obywatelem Chile. Był współorganizatorem pawilonów chilijskich na wystawach międzynarodowych, w tym na Wystawie Światowej w Paryżu w 1867 roku. Ciągle jednak tęsknił za ojczyzną i nie przestawał się interesować sprawami polskimi, korespondował między innymi z Adamem Mickiewiczem. Po przejściu na emeryturę, w latach 1884–1888 przebywał w Europie. Odwiedził wówczas między innymi Warszawę, Kraków i Lwów. Wiele czasu spędzał w należącej do rodziny majątku w Zyburtowszyźnie, w powiecie słońskim. W 1873 roku został członkiem Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, a w 1887 doktorem honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego. W 1888 roku powrócił do Chile i tam zmarł 23 stycznia 1889 roku. Pochowany został w Santiago. Jego pogrzeb miał charakter państwowy. Prace swe ogłaszał w rocznikach uniwersyteckich w Santiago i pismach specjalistycznych. Opublikował też dwa duże dzieła na temat zasobów naturalnych w Chile, a także Peru, Boliwii i Argentynie. Ignacy Domeyko pozostawił po sobie bogaty dorobek naukowy w wielu dziedzinach. Jego nazwisko nosi między innymi pasmo górskie Andów – Cordillera de Domeyko oraz odkryty przez niego minerał, arsenek miedzi – domeykit. W stulecie śmierci Polskie Towarzystwo Mineralogiczne wraz z Komitetem Nauk Mineralogicznych PAN ustanowiło nagrodę honorową im. Domeyki. W 1996 roku podjęto działania dla uznania Ignacego Domeyki, jako Sługi Bożego. Ignacy Domeyko napisał wspomnienia *Moje podróże (pamiętniki wygnania)*. Jego potomkowie po dziś dzień mieszkają w Chile. Na całym świecie jego imieniem nazwano około 140 obiektów geograficznych, ulic, placów, auli uniwersyteckich i fundacji. Paradoksalnie jego imię pozostaje bardziej znane za granicą niż w Polsce. Jednakże to

fot. Z. Sulima

Sala im. Ignacego Domeyki

się zmienia. Dobrą ku temu okazją były uroczyste obchody dwusetnej rocznicy urodzin. Rok 2002 UNESCO ogłosiło Rokiem Ignacego Domeyki, na wniosek narodowych komitetów tej organizacji z Polski, Chile, Białorusi i Litwy. Proces przywracania społeczności polskiej jego dorobku rozpoczął się wcześniej. W 1992 roku Akademia Górniczo-Hutnicza podpisała umowę o współpracy z Uniwersytetem La Serena, a w 1994 roku z Uniwersytetem Católica del Norte w Antofagasta. Inicjatorami byli Zdzisław J. Ryn, ówczesny ambasador RP w Chile oraz prof. Jan Janowski – ówczesny Rektor AGH, a jednocześnie wicepremier RP. Efektem tej współpracy były między innymi pierwsze badania mineralogiczne rud srebra zebranych przez Domeykę. Objęły one próbki minerałów drobnoziarnistych z jego kolekcji. W kwietniu 2002 roku profesor Andrzej Paulo i Zdzisław J. Ryn przeprowadzili inwentaryzację kolekcji mineralogicznej w domu Domeyki w Santiago de Chile. Postać Ignacego Domeyki

Uroczystość odstonięcia popiersia Ignacego Domeyki w Sali jego imienia

fot. Z. Sulima

Popiersie Ignacego Domeyki w sali 213

łączy przede wszystkim dwa kraje, Polskę i Chile. W roku dwusetnej rocznicy jego urodzin relacje te jeszcze bardziej się zacieśniły. Prezydenci obydwu państw objęli patronat nad obchodami tej rocznicy. Obchody odbywały się w kilku państwach. Było kilka konferencji i wystaw o charakterze międzynarodowym. Obchody te wieńczyła międzynarodowa konferencja „Ignacy Domeyko (1802–1889) mineralog, geolog, ojciec nauk górniczych w Chile”, zorganizowana 12 grudnia 2002 roku w AGH przez Wydział Geologii, Geofizyki i Ochrony Środowiska, jako część obchodów Dnia Górnika w AGH. Tytuł konferencji tłumaczył związki zarówno z Dniem Górnika, jak i ze środowiskiem mineralno-geologicznym. Wprawdzie za jego życia akademia nie istniała, ale jego wykształcenie w Paryskiej Szkole Górniczej i późniejsza działalność w Chile najpełniej wpisują się w profil naukowo-dydaktyczny AGH. W organizacji konferencji współpracowały Instytuty Nauk Geologicznych UJ i PAN, Komitet Nauk Mineralogicznych PAN oraz Polskie Towarzystwo Geologiczne i Polskie Towarzystwo Mineralogiczne. Pomoc finansową okazała Fundacja „Tradycje Górnicze”. Honorowy patronat nad konferencją objęli prof. Andrzej Bolewski (nestor mineralogów polskich) oraz rektorzy dwóch uczelni kultywujących tradycje Domeyki – prof. Jaime Pozo (Universidad de La Serena, jednocześnie konsul honorowy RP) i prof. Ryszard Tadeusiewicz (AGH). Kierowniczą rolę w Komitecie organizacyjnym sprawował prof. Andrzej Paulo. Jej otwarcie przez prof. Ryszarda Tadeusiewicza – ówczesnego Rektora AGH, było okazją do dedykacji sali i uroczystego odsłonięcia popiersia. Uchwałą Senatu AGH z dnia 30 października 2002 roku, sala 213, reprezentacyjna sala i miejsce posiedzeń Rady Wydziału GGiOŚ w gmachu głównym AGH, otrzymała imię Ignacego Domeyki. Salę ozdabia jego popiersie autorstwa Teresy Brzósiewicz-Stefanowicz, wykonane w brązie na Wydziale Odlewnictwa, staraniem prof. Józefa Dańki i prof. Stanisława Rzakosza. Jest to bliźniaczy odlew do przekazanego na wystawę UNESCO w Pa-

ryżu, a następnie do École des Mines. Okazaly postument został wykonany z serpentynitu. Salę poświęcił ks. Kardynał Franciszek Macharski. Odsłonięciu towarzyszyło tradycyjne „Gaude Mater Poloniae” w wykonaniu chóru AGH i oryginalny utwór zespołu Conexioń Domeyko z Santiago de Chile, inspirowany dorobkiem naszego rodaka, odtworzony z płyty. Na uroczystość tę przybyło ponad 120 osób; większość wzięła udział w kolejnych sesjach i obejrzała wystawy. Wśród nich znaleźli się również zamieszkali w Polsce potomkowie Ignacego Domeyki. Konferencja składała się z sesji referatowej, trzech wystaw towarzyszących i sesji filmowej. Kilka prac nadstawianych do komitetu organizacyjnego zakwalifikowano do prezentacji posterowych, opublikowano je w pełni wraz z referatami w materiałach konferencyjnych w postaci zeszytu 21. Prac specjalnych Polskiego Towarzystwa Mineralogicznego, liczącego 200 stron. Wydawnictwo to przygotowano w 3 językach: polskim, angielskim i hiszpańskim. Referaty podzielono na trzy bloki tematyczne:

1. Formacja akademicka i podsumowanie dorobku w określonych dziedzinach.
2. Badania kolekcji paleontologicznych i mineralogicznych, zebranych przez Domeykę.
3. Omówienie kolekcji minerałów i meteorytów подарowanych przez Domeykę naukowym ośrodkom Krakowa.

Wśród prelegentów byli też przedstawiciele AGH. Konferencji towarzyszyły dwie wystawy – fotograficzna i wydawniczo-pamiętkarska. Cykl fotografii Z.J. Ryna i Grażyny Nowosińskiej-Ryn „Chile – przybrana ojczyzna Ignacego Domeyki” prezentowana była w sali jego imienia. Druga wystawa „Ignacy Domeyko – rękopisy, publikacje, pamiątki” (ze zbiorów Z.J. Ryna) przybliżyła warunki życia badacza i podróżnika i prezentowała jego listy i dzieła oraz wydawnictwa poświęcone Domeyce. Wystawiono między innymi korespondencję prywatną i oficjalną do władz, rachunki podróżne i za zakupiony sprzęt laboratoryjny, notatki z podróży i rysunki etnograficzne, odręczne opisy skał, dyplomy członkostwa honorowego, znaczki i monety z podobizną Domeyki, kompletny zbiór wydawnictw Roku Domeykowskiego. Wystawa ta, otwarta pierwotnie w sąsiedztwie sali obrad, została przeniesiona do Biblioteki Głównej AGH, gdzie była prezentowana do końca stycznia 2003 roku. Podczas konferencji zaprezentowano też pięć filmów dokumentalnych związanych z bohaterem konferencji. Profesor Andrzej Paulo, który niezwykle aktywnie przyczynił się do popularyzacji dokonań Ignacego Domeyki, podsumowując konferencję napisał „Konferencja przeminęła, pozostała sala, popiersie, popularyzacyjne wydawnictwa i zapewne ugruntowana wiedza o nowym patronie”.

Źródła:

- Ignacy Domeyko. Referaty i materiały Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Ignacy Domeyko – 1802–2002” Brześć-Lida, 4-7 X 2002. Zebrał J. Adamski. Brześć, Lublin 2002, 239 s. [foto]
- Paulo A.: Współpraca AGH z uczelniami Chile – refleksja na 200-lecie urodzin Ignacego Domeyki. Biuletyn Informacyjny Pracowników AGH 2002, nr 101, s. 6–7, [foto]
- Paulo A., Koszowska E., Ryn Z. J., Wójcik Z.: Zbiory mineralogiczne Ignacego Domeyki (Chile, Francja, Polska). Przegląd Geologiczny 2002, vol. 50, nr 6, s. 466–467, 552, 487–495, [foto]
- Paulo A., Krzak M.: Domeyko na AGH. Biuletyn Informacyjny Pracowników AGH 2003, nr 113, s. 5–6, [foto]
- Paulo A., Ryn Z. J.: 200-lecie urodzin Ignacego Domeyki. Przegląd Geologiczny 2002, vol. 50, nr 6, s. 485–486, [foto]
- Ryn Z. J.: Ignacy Domeyko. Kalendarium życia. Kraków 2006, 858, [foto]